УДК 37.015.31

DOI: <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2018-2-60-67>

Наталія Аніщенко,
ORCID ID 0000-0002-1671-2139

м. Київ

Вікторія Дзюба,
ORCID ID 0000-0002-1671-2139

м. Фастів

РОЗВИТОК В УЧНІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ ГРИ

Анотація.

У статті звернено увагу на актуальне питання сьогодення, що стоїть перед педагогічними працівниками освітніх закладів – виховання в дітей емоційно-ціннісного й відповідального ставлення до довкілля, формування в них екологічно-доцільної поведінки. Проаналізовано проблеми використання ігрових форм в екологічному вихованні школярів. Визначено види ігор і особливості їх використання під час реалізації завдань екологічного виховання в позашкільному закладі освіти. Наведено різні підходи до класифікації ігор, які використовують педагоги для формування екологічної культури дітей. Правильно організована ігрова діяльність дає змогу домогтися найповнішого самовираження вихованців, активності їхніх дій, які узгоджені з загальноприйнятими нормами та правилами пізнання природи рідного краю.

Ключові слова: ігрові форми виховання; екологічна культура; екологічне виховання; позашкільний заклад освіти.

Сучасні масштаби екологічних змін створюють реальну загрозу для життя людей, що робить актуальною проблему зміни ставлення людства до природи. Цій меті слугує екологічне виховання, що передбачає систематичну педагогічну діяльність, спрямовану на розвиток в учнів і студентів екологічної культури. Тому першочерговим завданням учителів та науково-педагогічних працівників є формування екологічних знань в учнів та студентів, виховання любові до природи, прагнення берегти, примножувати її, виховувати культуру природокористування [1]. Екологічне виховання передбачає розкриття сутності світу природи як середовища перебування людини, яка має бути зацікавлена в збереженні цілісності, чистоти, гармонії в природі. Це передбачає вміння осмислювати екологічні явища, формулювати висновки про стан природи, розумно взаємодіяти з нею. Естетична краса природи сприяє формуванню моральних почуттів обов'язку та відповідальності за її збереження, а також спонукає до природо-

охоронної діяльності. Здійснюється вона на всіх етапах навчання в школі, кожному з яких, з огляду на вікові особливості учнів, властиві певна мета, завдання та методика. Вступ людства до епохи нових взаємин із природою вимагає зміни не лише його поведінки, а й зміни ціннісних орієнтирів. Тому однією з актуальних проблем сучасного суспільства є проблема *формування екологічної культури особистості*. Різні аспекти цієї проблеми досліджували такі видатні педагоги, як Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський, О. Герд, О. Бекетов, К. Тімірязєв, Н. Реймерс та багато інших [2]. Екологічна освіта учнів має бути безперервною та повинна тривати в дошкільний, шкільний і після шкільний періоди. На значущості екологічного виховання у дітей наголошено в Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, у Законі України «Про дошкільну освіту», Концепції дошкільного виховання в Україні, Національній доктрині розвитку освіти та інших нормативних документах, де чітко окреслено базові засади й визначено принципи екологічної освіти учнів.

Особливої актуальності набуває питання формування екологічного виховання, екологічного світобачення, підвищення екологічної культури дітей шкільного віку в контексті використання ігрових форм, оскільки в становленні екологічної свідомості дитини особливе місце належить ігровій діяльності. *Гра* є підґрунтям мислення, де формуються розумові сили, конкретизуються знання, чіткі уявлення про цінність довкілля та його надзвичайну значущість для життя людини, а також розвивається екологічна свідомість дитини й виховується любов до природи рідного краю. Гра – це провідний вид діяльності дитини, чарівна скарбничка, за допомогою якої дитину можна навчити спостерігати, мислити, розуміти, творити.

Історичний еккурс засвідчує цікаві погляди на ігрові форми в педагогічних теоріях педагогів минулого, зокрема Є. Водовозової, А. Макаренка, С. Русової, Й. Песталоцці, В. Сухомлинського, Є. Тихєєвої та ін. Слушним є твердження видатного педагога В. Сухомлинського, який зазначав, що природа є «вічним джерелом думки» й добрих почуттів дитини. Завдання вчителя полягає в тому, щоб не лише ознайомлювати дітей з навколишнім середовищем, рослинним і тваринним світом, а й забезпечити новий підхід до розв'язання екологічної проблеми. На думку іншого відомого педагога – А. Макаренка, гра має важливу значення в житті дитини. Він наголошував, що гра – це могутній виховний засіб, активна форма пізнання живої та неживої природи [3].

У наукових дослідженнях є значна кількість різних підходів до класифікації дитячих ігор (Ю. Аркін, Л. Артемова, К. Грос, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, П. Лесгафт, С. Новосолова, О. Сорокіна, О. Усова та ін.). Так, О. Леонтьєв класифікує ігри за їх походженням, виділяючи серед них *конструктивні, ситуативні, традиційні, функціональні й кордонні*. Натомість Ю. Аркін пропонує іншу класифікацію ігор. Він ілюструє етапи розвитку гри, розмежовує ігри: *від нечисленних до численних; від безсюжетних до сюжетних; від нестійких угруповань до стійких; від відображення подій особистого життя до відображення подій суспільного життя* [4]. Наприклад, у вітчизняній дошкільній педагогіці існує класифікація дитячих ігор, що базується на *самостійності й творчості* дітей у грі. Одним із перших, хто підійшов за таким принципом до класифікації дитячих ігор, був П. Лесгафт. На його думку, дошкільний вік – це період імітації нових вражень та їх осмислення шляхом розумового подання. Дитина в старшому дошкільному віці прагне до відображення й осмислення вражень від навколишнього середовища, задовольняє потреби в іграх, що *за змістом імітаційні, а за організацією – самостійні*, без додаткової допомоги з боку дорослих. Отже, з огляду на вищезазначене, можемо констатувати, що П. Лесгафт виділив дві групи дитячих ігор: імітаційні, тобто наслідувальні, й рухливі (ігри з правилами) [4]. Здійснений аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури дав змогу виділити класифікацію дитячих ігор, розроблену дослідницею С. Новосоловою, яка визначила три групи ігор: 1) ігри, що виникають за ініціативою дітей – це самостійні ігри (гра-експеримент), самостійні сюжетні ігри (сюжетно-рольові, сюжетно-відображувальні, режисерські, театралізовані); 2) ігри, що виникають за ініціативою дорослих: навчальні ігри (ігри-забави, ігри-розваги, інтелектуальні, святково-карнавальні, театральні-постановчі);

3) ігри, що беруть початок із народних традицій, що можуть виникнути за ініціативою як дорослих, так і дітей старшого дошкільного віку: традиційні або народні (що належать до освітніх ігор та ігор під час дозвілля) [4].

Заслужують на увагу й сучасні наукові доробки А. Бондаренка, Г. Григоренко, Р. Жуковської, Ю. Косенко, Н. Луцан, Т. Маркової, Д. Менджерицької, Н. Михайленко, Г. Швайко, Л. Шейко та ін., де розглянуто проблеми ігрової діяльності дітей. Відповідно до досліджень названих авторів, ігри можна класифікувати за: **метою і формою** – освітні, розважальні, рухливі, ігри-забави, ігри-небувальщини, ігри-заняття, ігри з правилами, музично-дидактичні, хороводні, народні, етнографічні; **змістом** (дидактичні, сюжетно-рольові, ігри-драматизації, ігри за літературними сюжетами, режисерські, мовленнєві, театралізовані, спортивні); **використанням дидактичного матеріалу** – ігри на наочній основі (ігри з предметами, іграшками, картинками, музичними інструментами, лото, доміно, настільно-друковані ігри тощо), словесні й вербальні ігри; **способом організації** – колективні, групові, індивідуальні, парні, творчі, ініціативні, самостійні, стимульовані [5].

У контексті специфіки проблеми дослідження на сучасному етапі ігрові форми діяльності щодо ознайомлення дітей шкільного віку з природою детально розглянуто в працях таких авторів, як О. Білан, О. Грошовенко, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, Ю. Олійник, З. Плохій, Н. Рижова, Л. Согур та ін. На їхню думку, гра в екологічному вихованні забезпечує успіх ненав'язливого оволодіння нормами та правилами поведінки серед природи, надає можливість корекції мотиваційної сфери, забезпечує ефективність пізнавальних процесів, створює умови для реалізації поведінкової діяльності [4; 5]. З огляду на безліч досліджень, присвячених проблемі сучасних ігрових форм екологічного виховання дошкільників та учнів, необхідно зазначити, що ігрові форми розкрито ще неповно та вони потребують практичної розробленості специфіки їх використання.

Мета статті полягає в науковому обґрунтуванні й теоретичному аналізі сучасних ігрових форм екологічного виховання дітей шкільного віку, визначенні видів ігор та особливостях їх використання у процесі реалізації завдань екологічного виховання в закладі позашкільної освіти.

Згідно з вимогами й рекомендаціями, затвердженими Міністерством освіти і науки України, екологічне виховання дитини відіграє важливу роль, стає більш змістовним і набуває більшого обсягу та якісно нового рівня. Загальновідомо, що під час гри дитина найбільше задовольняє потреби й найповніше розкривається сама. Ігри надають малечі відчуття задоволення, підвищують емоційний тонус, а також сприяють усвідомленню *важливості* дбайливого ставлення до навколишнього світу, тобто формуванню в них екологічно-доцільної поведінки. Тому важливо під час розроблення ігрових форм екологічної спрямованості максимально використовувати їх можливості. Педагогічний працівник має пам'ятати про те, що гра має: *впливати на розвиток* емоційно-чуттєвої сфери; *пробуджувати* позитивні емоції, переживання; ігрова ситуація має забезпечувати *розуміння взаємозалежностей*, що наявні в природі; підкреслювати її самоцінність і універсальність; породжувати дбайливе ставлення до всього живого, прагнення надавати посильну допомогу дорослим в опікуванні природним середовищем і засуджувати негативні вчинки, які завдають шкоди довкіллю.

Наведемо структурні компоненти ігрової форми:

- ігрова модель, що визначає рамки гри і є її вихідною базою, тобто в основу покладено вид гри;
- спосіб освітньої організації або правила організації гри й отримання освітніх послуг, що визначають тип гри;
- характер освітньо-пізнавальної діяльності, що визначає клас гри [5].

Отже, відповідно до вищесказаного, констатуємо, що ігрова форма – це спосіб організації освітньо-пізнавальної діяльності дітей на основі ігрової моделі. На підставі аналізу літературних джерел виокремлюємо певні види ігор з екологічного виховання, які подано на рисунку 1.

Рис. 1. Структурна блок-схема «Види ігор з екологічного виховання»

Сьогодні для екологічного виховання потрібні ігри нового типу – кросворди, ребуси, головоломки, чайнворди (ботанічного й зоологічного змісту), що моделювали б творчість дітей і забезпечували умови для вдосконалення їх інтелекту. Такі ігри сприяють розвитку слухового й зорового аналізаторів і активному логічному мисленню дітей, умінню шукати залежності й закономірності як приховані, так і очевидні, що наявні в природі, класифікувати й систематизувати об’єкти живої та неживої природи, комбінувати й моделювати їх, прогнозувати кінцевий результат (наприклад, «Мешканці річок», «Екологічний ланцюжок», «Що в них спільного?», «Коли це буває?», «Склади сузір’я», «Пригоди маленької Зірочки», «Хто де живе?», «Хто літає, стрибає, плаває?», «Подорож лісовою стежкою», «Збери лікарські рослини рідного краю», «Людина і природа», «Хто є хто?» та ін.). Названі ігри мають глибоку пізнавально-виховну основу. Вони різні, проте об’єднані однією назвою й метою, тому що виходять зі спільної ідеї – неподільної єдності живої природи незалежно від конкретних умов її існування. Такі ігри необхідно об’єднати на засадах спільних і властивих лише їм особливостей:

- кожна гра є комплексом завдань, які дитина виконує за допомогою різних картинок, в основі яких – принцип парності;
- завдання подаються в різній формі – у вигляді моделі, малюнка, письмової інструкції;
- завдання розташовуються в порядку їх ускладнення: назва, зовнішній вигляд, умови існування, засоби й способи живлення (для рослин – потреба в екологічних факторах), граматичні завдання зі звуковим аналізом слова-назви, математичні завдання на лічбу голосних і приголосних звуків, складів;
- завдання містять вправи різної складності – від готових зразків-відповідей до варіантів повної самостійності в пошуках відповідей, посилюючи старшому дошкільному віку;
- пошук відповідей постає перед ними не в абстрактній формі, а у вигляді малюнка чи написаного слова-назви;
- більшість ігор не вичерпується одним варіантом відповіді, а припускає їх широку різноманітність у межах головних понять, якими оволодівають діти;
- ігри-ребуси дають змогу кожній дитині самостійно шукати способи виконання завдань відповідно до можливостей, постійно вдосконалюючи їх [5].

Ігри-ребуси необхідно розв’язувати так:

- якщо в ребусі зображено коми і вони стоять перед малюнком, то необхідно відкидати відповідну кількість перших букв, якщо після малюнка, то необхідно відкинути останні букви;
- якщо потрібно замінити одну літеру іншою, то першу закреслюють, а читають іншу;
- якщо літери намальовані одна в одній, то потрібно читати, додаючи «в».

Особливий інтерес становлять **кресворди, головоломки і чайнворди**. Слово «кресворд» англійського походження. Це гра, що полягає в розгадуванні слів. Під час розв'язання кресвордів можна дізнатися, наприклад, які тварини є дикими, а які – свійськими, які тварини живляться лише рослинами тощо. У закладах дошкільної освіти (ЗДО) застосовують головоломки – це цікаві вправи, для виконання яких потрібні кмітливість і відповідні знання. Зокрема потрібно вписати в клітинки назви поширених овочевих рослин, використавши малюнки. «Чайнворд» – це ще одне слово англійського походження, що в перекладі означає – «ланцюг слів». Відгадуючи чайнворд, діти послідовно заповнюють порожні клітинки буквами відгаданого слова так, щоб кінцева буква попереднього слова була першою в наступному. Оскільки не всі діти дошкільного віку вміють писати, то вони не вписують слова, а складають їх з літер розрізної абетки або літер для магнітної дошки. Грати в такі ігри можна як індивідуально, так і з групою дітей.

Не потрібно залишати поза увагою й **настільно-друковані ігри**, адже вони мають виняткову значущість для екологічного виховання дітей. Це ігри з кольоровими таблицями, доміно, карти (наприклад, «Лото малютам», «Лісові й лугові квіти», «Ботанічні піжмурки», «На прогулянці», «Хто де живе?», «Свійські тварини», «Зоологічне лото» тощо). Правильно організовані екологічні ігри дають змогу вихователю позашкільного освітнього закладу домогтися повнішого самовираження вихованців, активізувати їхні дії, що узгоджуються із загальноприйнятими нормами та правилами пізнання навколишньої природи, систематизувати й закріпити знання [6].

Для виконання завдань з **екологічного** виховання використовують також традиційні ігри: будівельно-конструктивні, творчі рольові, дидактичні й рухливі. Найповніше завданню формування екологічного виховання дітей відповідає дидактична гра. Дидактичну гру як універсальний засіб вихователя використовує в усіх видах і формах діяльності. У працях О. Усова називає гру знахідкою в контексті освітнього засобу. З цього приводу вона зауважує, що «необхідно шукати можливості побудови таких дидактичних ігор, у яких були б добре виражені елементи прямого навчання. Важливо насичувати ігри новими знаннями» [7].

Необхідно зупинитися більш детально на дидактичних іграх, більшість з яких спрямована на узагальнення знань, їх систематизацію. З огляду на це, такі ігри доцільно застосовувати для діагностування рівня засвоєння дітьми знань про природу. У процесі гри дитина зосереджує увагу на правилах гри, вчиться слухати й відповідати, а виконуючи завдання – думає, пригадує, приймає рішення. Це сприяє розвитку психічних процесів, а саме – уваги, мислення, пам'яті, мови. Окрім того, дидактичні ігри доцільно поєднувати з іншими освітніми методами. Для ознайомлення з природою використовують такі види дидактичних ігор: з природними матеріалами, картинками (зокрема й настільно-друковані), іграшками; словесні. Так, О. Янківська у своїх дослідженнях довела, що використання дидактичних ігор природничого змісту за умови відповідної підготовки дітей і за певною системою дає змогу формувати в них міцні знання, систематизувати їх, підводити до узагальнень, розвивати мислення, мову [7]. Їх роль полягає в закріпленні природоохоронних уявлень, пробудженні в дітей бажання робити добро й не порушувати правила поведінки на природі, у формуванні позитивних рис особистості, що виявляються в ставленні до природи, як до об'єкта постійної уваги й турботи. У процесі гри дитина навчається в невимушеному, звичайному середовищі.

У контексті нашого дослідження потрібно зазначити, що кількість ігор, за допомогою яких можна формувати знання екологічної спрямованості, є обмеженою. Специфіка дидактичних ігор полягає в тому, що їх проводять лише тоді, коли в дітей є певні знання. Під час гри дитина застосовує набуті знання. Вони стають дієвими, а отже, закріплюються та стають міцнішими. Обов'язковою умовою дидактичної гри є зацікавленість дитини, її бажання виконувати відповідні дії й отримувати від цього задоволення. У процесі дидактичних ігор у дітей виховують вміння уважно слухати й відповідати на запитання, самостійно виконувати поставлене завдання, пригадувати, думати, утримуватися від бажання щось сказати, коли

правила гри це забороняють. Це сприяє **розвитку** *вольових процесів, мовлення, мислення, уваги, пам'яті*. Дидактичні ігри (особливо настільно-друковані) широко застосовують у повсякденному житті. Ними діти можуть вільно користуватися за власним бажанням, а також на заняттях. Досить поширеними є словесні дидактичні ігри. Їх проводять для закріплення знань про певні об'єкти природи, для формування у дітей здатності класифікувати, виділяти зв'язки в природі, доводити власну думку, узагальнювати.

Щоб дидактична гра досягла мети, необхідно правильно дібрати її відповідно до віку дітей. Ігрові завдання мають різний рівень складності. Успіх у проведенні дидактичної гри й інтерес до неї виникатимуть тоді, коли буде проведено відповідну роботу з ознайомлення дітей з певними об'єктами природи, а закріплення уявлень про природні об'єкти та систематизація їх ознак відбуватимуться у процесі дидактичної гри. Причому необхідно пам'ятати, що з дітьми, які не мають відповідних знань, неможливо проводити дидактичні ігри. У дидактичних іграх з природними матеріалами діти оперують реальними природними об'єктами (овочами, фруктами, листям, квітами тощо), унаслідок чого в них формуються реалістичні уявлення про об'єкти природи.

Одними з улюблених ігор у дітей різних вікових груп є *будівельно-конструктивні* ігри з природними матеріалами (піском, водою, глиною, снігом, льодом, листям, плодами тощо) [7]. Однак вони мають сезонний характер. Через гру діти ознайомлюються з властивостями природних матеріалів, способами конструктивного їх використання. Під час участі в таких іграх у дітей розвивається уява, вміння зосереджуватися, доводити до кінця розпочату справу, співвідносити власні дії з діями інших, домагатися узгодження. Разом з тим, такі ігри сприяють формуванню естетичних почуттів і мають важливу оздоровчу значущість. З огляду на специфіку дослідження, розглянемо творчі ігри, які використовують як засіб закріплення знань дітей про природу. Для їх успішного проведення необхідно збагачувати дітей враженнями, надавати допомогу в розгортанні сюжету, проблемних ситуацій. Для цього вихователь має використовувати художню літературу, наочність, демонструвати аудіо- та відеозаписи тощо. Для творчих ігор потрібна висока концентрація уваги, а також здатність довго й захоплено гратися, долати перешкоди. Творчі ігри мають на меті навчити дітей відчувати красу природи рідного краю, захоплюватися нею, вболівати за її долю. Разом з тим, важливими для екологічного виховання є рухливі ігри, які науковці вважають засобом закріплення уявлень дітей про звички, способи пересування, голоси тварин. Багато рухливих ігор, як про це свідчать їх назви («Кіт і миші», «Пташки й кіт», «Квочка з курчатами», «Совушка-сова», «У ведмедя в бору», «Зайці та вовк», «Гуси-гуси», «Хитра лисиця», «Ведмідь і бджоли» та ін.), потребують від дітей наявності відповідних уявлень про спосіб життя, пристосування (наприклад, до безшумного пересування в сови, кота), характер рухів і особливості голосів різних тварин. Важливо сформувати їх під час спостережень, перегляду телепередач, кінофільмів, домагатися, щоб під час ігор діти правильно їх передавали в рухах, голосах. Такі ігри дарують надає дітям відчуття задоволення, підвищують емоційний тонус, сприяють формуванню уявлень про живі та неживі об'єкти природи, їх властивості й виховують позитивне ставлення до навколишнього світу. Звернемо увагу, що успіх у використанні сучасних ігрових форм залежить від таких умов, а саме, гра має бути:

- доступною для дітей певного віку, а її мета такою, щоб можливо було досягнути;
- базуватися на вільній творчості та самостійній діяльності вихованців у природі;
- обов'язковим елементом гри має бути емоційність, адже вона має дарувати задоволення, пробуджувати почуття, естетичні переживання від спостереження за красою природи.

Таким чином, використання різних ігрових форм дає змогу налаштувати дітей на взаємодію з природою, навчити їх ставити себе на місце конкретного природного об'єкта, занурюватися в його простір, розв'язувати проблемну ситуацію, активно діяти й самостійно ухвалювати рішення.

Отже, гра – це один з більш використовуваних методів для надання освітніх послуг, оскільки вона уможливує успішне розв'язання освітньо-виховних завдань з екологічного виховання

дітей. Ігри ж нового типу потребують особливих зусиль. Вони, з одного боку, моделюють творчість дитини, а з іншого – забезпечують умови для вдосконалення дитячого інтелекту.

Використані літературні джерела

1. Фіцула М. М. Екологічне виховання [Електронний ресурс] / М. М. Фіцула // Педагогіка. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/50115-ekologichne-vihovannya.html>. – Назва з екрана.
2. Завдання школи та її роль в екологічному вихованні школярів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Zavdannya_shkoli_ta_yiyi_rol-v_ekologichnomu_vihovanni_shkolyariv. – Назва з екрана.
3. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : Підручник для педінститутів / Н. Ф. Яришева. – Київ : Вища школа, 1993. – 260 с.
4. Карасьова К. В. Ігровий простір дитини / К. Карасьова, Т. Піроженко. – Київ : Шк. світ, 2011. – 128 с.
5. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навч.-метод. посіб. / за ред. Г. С. Тарасенко. – Київ : Слово, 2010. – 320 с.
6. Екологічне виховання старших дошкільників / упоряд. В. Л. Сухар. – Харків : Ранок, 2009. – 160 с.
7. Усова А. П. Роль игры в воспитании детей / А. П. Усова. – М. : Просвещение, 1976. – 96 с.

References

1. Fitsula, M. M. Ekologichne vykhovannia [Ecological education]. *Pedahohika - Pedagogics*. Retrieved from: <http://westudents.com.ua/glavy/50115-ekologichne-vihovannya.html> [in Ukrainian].
2. *Zavdannia shkoly ta yii rol v ekolohichnomu vykhovanni shkolyariv [The task of the school and its role in the environmental education of schoolchildren]*. Retrieved from: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Zavdannya_shkoli_ta_yiyi_rol-v_ekologichnomu_vihovanni_shkolyariv [in Ukrainian].
3. Yarysheva, N. F. (1993). *Metodyka oznaiomlennia ditei z pryrodou [Method of familiarizing children with nature]*. Kyiv [in Ukrainian].
4. Karasova, K., & Pirozhenko T. (2011). *Ihrovyi prostir dytyny [Game play space of the child]*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Tarasenko, H. S. (Ed.). (2010). *Orhanizatsiia dytyachoi ihrovoi diialnosti v konteksti nastupnosti doshkilnoi ta pochatkovoї osvity [Organization of children's gaming activities in the context of continuity of preschool and elementary education]*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Sukhar, V. L. (Ed.). (2009). *Ekologichne vykhovannia starshykh doshkilnykiv [Ecological upbringing of senior preschool children]*. Kharkiv [in Ukrainian].
7. Usova, A. P. (1976). *Rol yhry v vospytanyy detei [The role of the game in the education of children]*. Moscow [in Russian].

Anishchenko N., Dziuba V. Development of Pupils' Ecological Culture by means of the Game.

Summary.

The article draws attention to one of the issues encountered by pedagogical workers of educational institutions – the education of children in regards to their value and responsible attitude towards the environment. The problems of the use of game in the ecological education of schoolchildren are analyzed. The types of games and the features of their use in the course of implementing the objectives of environmental education in an out-of-school educational institution are determined. Various approaches are given to the classification of games used by teachers to form an ecological culture of children. Correctly organized game activity allows to achieve full self-expression of pupils, activity of their actions, consistent with the generally accepted norms and rules of cognizing the nature of their native land.

Modern scales of ecological changes create a real threat to our lives, which makes the problem of changing the attitude of mankind to nature. Ecological education, which involves systematic pedagogical activities aimed at the development of students and students of environmental culture, can serve this goal. Therefore, the priority task of teachers and scientific and pedagogical workers is the formation of students' and pupils' environmental knowledge, the upbringing of love for nature, the desire to preserve,

multiply it, to cultivate the culture of nature use. The game is one of the most used methods for providing educational services, as it enables successful solving of educational tasks in the field of environmental education of children.

The purpose of the article is to provide scientific substantiation and theoretical analysis of modern game forms of ecological education of school-age children, to determine the types of games and the peculiarities of their use in the process of implementing the tasks of environmental education in the institution of extracurricular education.

Key words: *game forms of education; ecological culture; environmental education in extracurricular educational institution.*

Анищенко Н., Дзюба В. Развитие у учащихся экологической культуры посредством игры.

Аннотация.

В статье обращено внимание на один из актуальных вопросов, стоящих перед педагогическими работниками учебных заведений, а именно – воспитание у детей эмоционально-ценностного и ответственного отношения к окружающей среде, формирование у них экологически целесообразного поведения. Проанализированы проблемы использования игровых форм в экологическом воспитании школьников. Определены виды игр и особенности их использования в ходе реализации задач экологического воспитания во внешкольном учебном заведении. Приведены различные подходы к классификации игр, используемых педагогами для формирования экологической культуры детей. Правильно организованная игровая деятельность позволяет добиться полного самовыражения воспитанников, активности их действий, согласующихся с общепринятыми нормами и правилами познания природы родного края.

Ключевые слова: *игровые формы воспитания; экологическая культура; экологическое воспитание внешкольное учебное заведение.*

Стаття надійшла до редколегії 18 листопада 2018 року.